

EMRE KONGAR
ZÜLÂL KALKANDELEN

DEVİRİMİN
VE KARŞI
DEVİRİMİN
YÜZ YILI 2

KARŞI DEVRİM
FİLİZLERİ
VE DARBELERİ

1971-2002

Remzi Kitabevi

EMRE KONGAR 1941’de İstanbul’da doğdu. 1959 yılında Şişli Terakki Lisesi’nden, 1963 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden, 1966 yılında da Michigan Üniversitesi’nden mezun oldu.

1967 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde Sosyal Çalışma Yüksek Okulu’nu kurdu.

1981’de “Atatürk ve Devrim Kuramları” adlı takdim teziyle Hacettepe Üniversitesi Senatosu tarafından profesörlüğe yükseltildi.

15 Şubat 1983’te, sakalını kesmeyi reddederek askeri rejimi ve YÖK’ü protesto etmek için üniversiteden istifa etti.

1983-1987 arasında *Hürriyet* gazetesinde danışmanlık, 1987-1991 yılları arasındaysa KAMAR Kamuoyu Araştırma Şirketi’nde yöneticilik yaptı.

Nisan 1992’de Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı’na atandı; 1995 sonunda müsteşarlık görevinden ayrıldı.

1996’da üniversite öğretim üyeliğine geri döndü. 2011 yılında üniversiteden ayrıldı.

1996 yılının başında Federal Almanya tarafından Üstün Hizmet Madalyası Büyük Liyakat Haçı’yla, İtalya tarafından Commendatore Madalyası’yla, Polonya tarafından Commemorator Nişanı’yla ödüllendirildi.

1996 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazarlığına başladı, 2001 yılında yayın danışmanlığına atandı, halen köşe yazarlığını sürdürmekte, aylık *Bavul* dergisine de anı/denemeler yazmaktadır.

2005-2011 yılları arasında NTV’de “Yorum Farkı” programını yaptı. 2017 Ocak ayından beri TELE 1 televizyon kanalında “18 Dakika” programını sürdürmektedir.

Başlıca ödülleri: 1977 Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü (*Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*), 1979 Sedat Simavi Vakfı Sosyal Bilim Ödülü (*Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*), 1998 Aydın Doğan Sosyal Bilimler Ödülü (*21. Yüzyılda Türkiye*) ve 2008’de Sertel Gazetecilik Vakfı Demokrasi Ödülü (*Demokrasimizle Yüzleşmek*).

Twitter: @emrkongar

Facebook: Emre Kongar

Instagram: Emre Kongar

İnternet adresi: emre@kongar.org

İnternet sitesi: www.kongar.org

ZÜLÂL KALKANDELEN Ankara’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara’da tamamladı. A.Ü. İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü’nü bitirdi. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi siyaset bilimi dalında yüksek lisans derecesini aldı. 1992-1996 yılları arasında Kültür Bakanlığı’nda görev yaptı. 1997-2000 yılları arasında NTV haber kanalında program koordinatörü olarak çalıştı; başta müzik, sinema ve kitap ile ilgili olmak üzere birçok programın yapımcılığını üstlendi. CNBC-e kanalında program bölümünün yapım sorumlusu olarak görev aldı.

2001’de New York’a yerleşerek *Cumhuriyet* gazetesinde New York yazıları ve Dış Haberler sayfası için haber yazmaya başladı. Çeşitli dergiler için dünyaca ünlü sanatçılarla röportajlar yaptı.

Türkiye’ye döndükten sonra 2013 yılına kadar *Cumhuriyet* gazetesi Kültür sayfasında müzik yazıları ve röportajlar kaleme aldı; *Cumhuriyet Pazar Dergi*’deki “Dünyalı Yazılar” adlı köşesinde Amerika, medya ve siyaset odaklı yazılar yazdı.

Jeffrey M. Masson’un *Tabağındaki Yüz* adlı eseri dahil olmak üzere birçok kitabın editörlük ve çevirmenliğini üstlendi. Dinamo FM ve Açık Radyo’da “Vegan Logic” adlı radyo programını hazırlayıp sundu.

2017’den bu yana kurucuları arasında yer aldığı Bağımsız Hayvan Hakları Topluluğu ile hayvan özgürlüğü aktivizmine yönelik çalışmalarını sürdürüyor. 2018’de Şiddetsiz Toplum Derneği’nin verdiği Şiddetsiz Yaşam Ödülü’ne değer görüldü. 2021’de aynı derneğin Onur Kurulu üyeliğine seçildi.

Cumhuriyet gazetesinde; “Direnc ve Umut” adlı köşesinde yazmayı sürdürüyor.

Başlıca Yapıtları

New York’u Yaşamak (Remzi Kitabevi, 2003; Genişletilmiş yeni baskı, 2021); *30 Saniyede Bush* (Remzi Kitabevi, 2004); *Utlanmış Sessizlik* (Remzi Kitabevi, 2005 [roman]); *İkinci Cumhuriyetçiliğin Temelleri* (Cumhuriyet Kitapları, 2011); *Veganizm: Ahlakı, Siyaseti ve Mücadelesi* (Can Başkent ile ortak yazılan e-kitap-Propaganda Yayınları, 2013); *İkinci Cumhuriyetçiliğin Temelleri*, *İkinci Gruptan Yetmez Ama Evetçi Liberallere 90 Yıllık İhanetin Mirası* (Kırımızı Kedi Yayınevi, 2018); *Vegan Devrimi ve Hayvan Özgürlüğü* (Kült Neşriyat, 2018); *Vegan Devrimi ve Hayvan Özgürlüğü, Türkiye’den ve Dünyadan Mücadele Örnekleriyle* (Yeni İnsan Yayınevi, 2021); *Devrimin ve Karşı Devrimin Yüz Yılı 1* (Remzi Kitabevi, 2022).

Twitter: veganzulal

Facebook: Zülâl Kalkandelen

Instagram: veganzulal

İnternet adresi: zulal.kalkandelen@gmail.com

İnternet sitesi: zulalkalkandelen.com

EMRE KONGAR
ZÜLÂL KALKANDELEN

*Devrimin ve
Karşı Devrimin Yüz Yılı
(1919-2019)*

— CİLT 2 —

**KARŞI DEVRİM
FİLİZLERİ
VE DARBELERİ**

12 Mart 1971-3 Kasım 2002

Remzi Kitabevi

DEVRİMİN VE KARŞI DEVRİMİN 100 YILI -2
(1919 - 2019) / Emre Kongar – Zülâl Kalkandelen

© Remzi Kitabevi, 2022

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Özlem İşbilir
Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2112-8

BİRİNCİ BASIM: Ekim 2022

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Güven Mücellit, Mahmutbey Mah. 2622. Sokak
Güven İş Merkezi No: 6 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 45003 / Tel (212) 445 0004

Sunuş

Türkiye'nin Cumhuriyet Devrimi, 20. yüzyılın en şaşırtıcı askeri, siyasal, ekonomik ve kültürel devrimidir.

Bu zamandizin çalışmasında Atatürk'ün gerçekleştirdiği Cumhuriyet Devrimi'nin adımlarını ve bu mucizevi devrimin aşamalarının hangi sırayla, nasıl uygulamaya konulduğunu okuyacaksınız.

Hemen belirtmeliyim ki, gerek Atatürk'ün Cumhuriyet Devrimi'nin gerçekleştirilmesinde, gerekse daha sonra "Karşı Devrim" in oluşmasında sadece iç dinamiğin değil, dış dinamiğin de büyük bir rolü vardır.

Bu çalışmanın amaçlarından biri de iç ve dış dinamik öğeleri arasındaki ilişkileri hem Atatürk'ün Cumhuriyet Devrimi hem de Karşı Devrim açılarından irdelemektir.

* * *

19 Mayıs 1919'un 100. yılı, Atatürk'ün Cumhuriyet Devrimi'nin de 100. yılı olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, bu çalışma, bir anlamda sadece Devrimin değil Karşı Devrim'in nasıl oluştuğunun da ayrıntılı bir öyküsüdür:

Bu kitapta önce Osmanlı'yı paylaşmaya hazırlanan, 1. Dünya Savaşı'nı kazanmış olan "Büyük Devletler" in beklentilerinin nasıl kursaklarında kaldığını, Anadolu'da ve Rumeli'de Osmanlı'nın çöküşünü yazmaya hazırlanan tarihin nasıl tersine çevrildiğini göreceksiniz.

Daha sonra, Karşı Devrim tohumlarının nasıl atıldığını, Atatürk'ün Cumhuriyet Devrimi'nin nasıl tehlikelerle karşı karşıya kaldığını önemli iç ve dış olaylar bağlamında fark edeceksiniz.

* * *

Bu çalışmanın ilk çekirdeğini, 1977 yılında Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü'nü alan *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* adlı kitabımı yazarken oluşturmuştum. Çünkü ülkemi ve ülkemdeki olayları doğru irdeleyebilmek için dünyada ve Türkiye'de olup bitenleri sıralı olarak iyi anlamak gerektiğini biliyordum.

Toplumu, toplumsal yapıyı anlamak için tarihsel, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlardaki iç ve dış olaylar arasındaki sebep sonuç ilişkileri-

ni iyi çözümlemek ve bunların hangilerinin birbirlerini etkilediğini fark etmek gerekiyordu. Bunun için de olayların kronolojik dizilimini görmek zorunluydu.

Hazırladığım “zamandizin” bana ülkemin toplumsal yapısını ve bu yapının nasıl değiştiğini algılamakta çok yardımcı oldu.

Toplumsal yapıyı hem sınıfsal hem de dış etkenler açısından irdelerken, olayların art arda dizilimi daha önce göremediğim bazı bağlantıları fark etmem yardımcı oldu.

Rahmetli ve sevgili arkadaşım, değerli iktisatçı, planlamacı, gazeteci-yazar **Güngör Uras**, birkaç yazısında kitabımın ilk baskılarının arkasında yer alan bu “zamandizin”den yani kronolojiden kendisinin de çok yararlandığını belirtince ne kadar olumlu bir iş yaptığımı daha iyi anlamıştım.

Daha sonra, *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* kitabımdaki yöntemi kullanarak ve onu çekirdek olarak kabul ederek *21. Yüzyılda Türkiye* adlı çalışmamı yaparken bu kronolojiyi geliştirmek gereğini hissettim ve hem kapsadığı yılları hem de içerdiği olayları iyice genişlettim.

Çünkü bugünü anlamak için tarihi, dünü iyi bilmek ve çözümlemek, yarını kestirmek için de bugünü iyi anlamak ve irdelemek gerekiyordu; bunu da bana ancak olayların, aralarındaki ilişkileri açıkça gösteren dizilim sırası verebilecekti.

İşte bu çalışmam, *Zülâl Kalkandelen*'in katkılarıyla, hem daha derinleştirildi hem daha ayrıntılandırıldı hem de 2019 sonuna kadar getirildi.

* * *

Bugünü anlamak için tarihe bakarken birkaç önemli hata yapılır:

Bunların bir bölümünü *Tarihimizle Yüzleşmek* adlı kitabımda vurguladım:

Bu hataların en başında, tarihe “bugünkü değer yargılarımızla” bakmak ve o günkü dünya ve toplum koşullarını dikkate almamak gelir.

Zaten *Tarihimizle Yüzleşmek* çalışmamı da bu nedenle, bu önyargıları aşmak ve bazı bilinmeyenleri gün ışığına çıkarmak için yapmıştım.

İkinci bir hata da, irdelenen tarih döneminde dünyanın genel gidişatını görememektir, bir başka deyişle, dünya olaylarından ülkenin nasıl etkilendiğini anlayamamaktan kaynaklanır.

Örneğin Fransız Devrimi’ni bilmeden, Sovyet Devrimi’ni görmeden, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan Soğuk Savaş Dönemi’ni veya Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra dünyanın içine girdiği “Küreselleşme” Dönemi’ni algılamadan, Atatürk’ün Cumhuriyet Devrimi’ni de Karşı Devrim sürecini de yeterince anlayamayız.

İşte elinizde tuttuğunuz bu çalışma, birbirlerini etkileyen siyasal, ekonomik, kültürel ülke olayları arasındaki sebep sonuç ilişkilerini açıklamak ve bu olay-

ların zaman içindeki dizilişini, her bölümün başına koyduğumuz çözümlenmeler (analizler) aracılığıyla, dünya olaylarıyla ilişkilendirme çabasını da yansıtmıyor!

* * *

Yarım yüzyıl önce, 1970’li yılların başından beri yapmaya başladığım toplumsal yapı çözümlenmeleri ve zamandizin çalışmaları sırasında elbette zaman da durmuyor, hükmünü icra ediyor, hem olaylar geliyor ve hem de “21. Yüzyılda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı” yeni görünümlere bürünüyordu.

Mustafa Kemal’in, Türkiye’nin Kurtuluş Savaşı’nı başlatarak yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerini atmaya başladığı 19 Mayıs 1919’un 100. yılına geldiğimizde ülkemizin toplumsal değişme süreci bambaşka bir nitelik kazanmış, Atatürk’ün Cumhuriyet Devrimi bir Karşı Devrim’le ciddi olarak sınanmaya başlamıştı.

İşte bu çalışma, bu değişim sürecini görmek, anlamak ve daha demokratik bir toplum yaratmak amacıyla neler yapılabileceğinin ipuçlarını bulmak için de, objektif ve reddedilemez tarihsel bilgileri, birbirleriyle etkileşim içinde aktarmak için yapıldı.

* * *

Sevgili okurlarım, günlük yaşamın akış hızı içinde, kimi zaman gözden kaçan ve birbiriyle ilişkisi yakalanamayan olaylar, daha sonra, belli bir mantıkla gözden geçirildiğinde ortaya çok ilginç bağlantılar çıkabiliyor. Ayrıca tarih ve toplumbilim, tek bir olaydan çok bir “olaylar zincirine”, bir “süreç” oluşturan “olaylar dizisine” daha çok ilgi duyar. Çünkü her iki bilim dalı da, olaylar arasındaki “neden-sonuç” ilişkilerini yakalamaya çalışır.

İşte bu nedenle, olayların zaman içinde birbirine bağlı olan akış ve oluşumunu bir ölçüde de olsa vurgulayabilmek, okurların dikkatine sunabilmek için **Zülâl Kalkandelen**’le birlikte bu zamandizin maddelerini özenle seçtik.

Dikkatli bir okuyucu, burada, pek çok olay arasındaki önemli bağlantıları görmekte zorluk çekmeyecektir. Bilinen örnek, Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması ile Tanzimat Fermanı arasındaki ilişkidir:

Biraz dikkat edilirse görülür ki, Osmanlı İmparatorluğu’nun gerçekten de “Demokratikleşme” ve “Uygarlaşma” yolunda attığı önemli bir adım olan Tanzimat Fermanı, aslında “İngiliz emperyalizminin” Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki sömürsünü olanaklı kılmak için dayatma ile ilan edilmiştir.

Bu ferman, “Sanayi Devriminin” sonucu olan bir “Demokratik yapı” içinde, iç dinamiklerin sonucu olarak değil, bu Devrimi kaçırmış olan, dıştan yönetilen ve küflenmiş bir nitelik taşıyan Halife/Sultan yani Feodal Padişahlık rejimi içinde, dış baskılarla uygulanmaya çalışılmış olduğu için Osmanlı’yı kurtaramamış, tam tersine, dağılmayı ve çöküşü hızlandırmıştır.

Bu çalışmanın kapsamı dışında kaldığı için üzerinde durulmayacak olan bir başka ilişki de, Kırım Savaşı dolayısıyla İngiltere’den alınan dış borcun, 28 yıl gibi kısa bir süre sonra Düyunu Umumiye’nin ilanı ile Osmanlı İmparatorluğu’nun iflasına ve çöküşüne yol açmış olmasıdır.

Öte yandan, Devrim yolunda atılan adımlar arasındaki ilişki örneği olarak, Cumhuriyet’in “milli egemenliğe” ilişkin siyasal devrimleri ile ekonomiyi ulu-sallaştırmak ve güçlendirmek için atılan ekonomik adımlar arasındaki etkileşimlerin zamandizin içinde hemen ortaya çıktığına işaret edebiliriz:

Her siyasal reform bir ekonomik atılımla, her ekonomik atılım bir siyasal adımla desteklenmiştir.

1945-1950 yılları arasındaki dönemin olayları ise, 2. Dünya Savaşı sonrasında, “Soğuk Savaş” ile, düzenin demokratikleştirilmesi çabaları arasındaki ilişkiyi, bu demokratikleştirilme sonunda iktidara gelenlerin emperyalizmin tuzağına düşmesi ve Demokrasiye karşı yaptıkları “sivil darbe” arasındaki yakın bağlantıyı belirlemektedir.

Cumhuriyet’in tasfiye etmeye çalıştığı bir önceki Feodal Toplumsal Yapı’nın egemenleri olan Toprak Ağaları-Din adamları koalisyonuna muhalefet ve Demokrasiyi yerleştirme görevi veren, “Devrimci Kadro”nun “İkinci Adam”, **İsmet İnönü**, aslında farkına varmadan Karşı Devrim’in tohumlarını da yeşertiyordu:

Atatürk’ün yaşamı sırasında gerçekleştiremediği, “Cumhuriyeti, Demokrasi ile Taçlandırma Çabaları” **İnönü** tarafından yeniden denenirken, Soğuk Savaş bağlamında dünyanın ikiye bölünmesi ve Türkiye’nin, Sovyetler Birliği korkusuyla, Amerikan emperyalizmi tarafından yönetilen Batı Dünyası içinde yer alması, Cumhuriyet tarihinin en büyük talihsizliğidir.

Ne yazık ki, bu adım, Köy Enstitülerinin kapatılmasına yol açmış, Cumhuriyeti Demokrasi ile taçlandırayım derken onu Siyasal İslamcıların kucağına atmıştır.

Bir başka örnek, 1955 yılında görülür. Bu yılın olayları, örneğin İstanbul’daki 6-7 Eylül trajedisi, Türkiye’nin Ortadoğu bölgesindeki çabalarının ve tarafsız ülkelerin katıldığı Bandung toplantısındaki gayretkeşliğinin altında yatan esas nedenin Kıbrıs krizi olduğunu ortaya koyuyor.

Pek çok örnekten biri de, 1966-1968 yıllarından verilebilir. Bu yılların olaylarına yakından bakıldığı zaman, ülkedeki şiddet olaylarının tırmanışının arkasındaki nedenler daha iyi görülebilecektir. Okurlarımız, bu nedenlerin başında, emperyalizm ile işbirliği yapan dinciler ile toprak ağalarının ve onların temsilcisi olan sağcı politikacıların kışkırtmalarının geldiğini hemen fark edeceklerdir.

Olayların akışına bakıldığında AKP’nin 2000’li yılların başında iktidara gelişinin arkasında 1990’ların ikinci yarısındaki kirli siyaset, siyaset ile örgütlü suç arasındaki ilişkiler, orta sağın çöküşü gibi faktörlerin yattığı da açıkça gö-

rülecektir. Yine ülkemizdeki parlamenter Demokrasinin rafa kaldırılıp “Şahsım Devleti” rejimine geçilme sürecinin nasıl gerçekleştirildiği, yargı mekanizmasının bu süreçte, hem Silivri davaları hem de seçimlerdeki ve referandumlardaki kararlarla nasıl kullanıldığı bu zamandizindeki olaylar zincirine bakıldığında açıkça anlaşılır.

Aslında birbirini etkileyen olaylar arasındaki ilişki örnekleri çok daha fazladır. Biz burada bir-iki örnekle yetindik.

Çünkü esas yorumları, her bölümün başına yazdığımız girişlerde yaptık ve olaylar arasındaki ilişkileri bu bölümlerde kurmaya çalıştık.

* * *

Sevgili okurlarım, bu çalışmada özgün olan pek çok nokta var ama geleneksel resmi tarih ve resmi tarihe karşı olan geleneksel sahte tarih yaklaşımlarından çok farklı olan bir başka yaklaşım uyguladık:

100 yıllık Cumhuriyet tarihini alışılmış sınıflamaların ve bölünmelerin dışında bir paradigmaya tabi tuttuk.

Örneğin İstiklal Savaşı sonrası ilan edilen Cumhuriyet’in Atatürk dönemini, başarısız bir Çok Partili Düzen denemesinin yapıldığı ve bu denemeden elde edilen sonuçlara ve o sırada bütün dünyayı etkisine alan ekonomik bunalımın olumsuz etkilerine göre yeni ekonomik devrimlere yönelindiği 1930 yılını milat olarak ikiye böldük ve öyle irdeledik.

Örneğin, Karşı Devrim’in dönüm noktalarını 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 olarak belirledik ve bu dönemleri kendi içlerindeki dinamikler açısından irdeledik.

Örneğin Erdoğan/AKP dönemini de kendi içinde Ahmet Necdet Sezer’in ayrılması ve Abdullah Gül’ün seçilmesi sonunda cumhurbaşkanlığının da ele geçirilmesiyle yargının siyasetin emrine verilmesi ve “Şahsım Devleti”nin ilanını sağlayan halkoylamalarına, ayrıca Karşı Devrime bir tepki olan Gezi Parkı Direnişi’ne tarihledik ve farklı bölümler olarak irdeledik.

* * *

Değerli okurlarıma, anne babalarının veya eşlerinin ya da kendilerinin doğdukları yılların olaylarını roman gibi okumalarını öneririm. O zaman hayretle, aralarındaki ilişkiyi pek de düşünmedikleri bazı iç ve dış olayların nasıl art arda dizildiklerini ve birbirlerini etkilediklerini görüp, ülkemizin tarihi hakkında daha çarpıcı sonuçlara ulaşabilirler.

* * *

Türkiye’de zamandizin çalışmaları son derece azdır. Ancak, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı konularında ciddi yapıtlar görülür. Biz 19 Mayıs 1919’un yüz yılını irdeleyen bu çalışmayı yaparken, olaylar kalabalığı içinde, genel eğilimlerin yiti-

rilmesini engellemek için oldukça seçici davrandık. Bu arada, ekonomik ve toplumsal olaylar ile dış dünyaya ilişkin olaylara da alışılmıştan biraz daha fazla yer verdik ama esas olarak “iç dinamik” üzerinde yoğunlaştık.

Hiç kuşkusuz, bu kitap hakkında da genel eleştiriler ve yorumlar olacak ve bunlar ilerdeki çalışmalara da ışık tutacaktır.

Bu zamandizinin hazırlanmasında en önemli kaynak, günlük gazetelerin eski sayıları oldu. Elbette ilk çalışmamdan bu yana çok gelişen internet siteleri de başvurduğumuz önemli kaynaklar arasında sayılmalıdır.

Yıllar önce tek başıma başladığım bu projeyi **Kalkandelen**'in titiz ve enerjik çalışmalarıyla bugünlere getirebildik ve dünyanın tarihsel dönüşümleriyle birlikte ülkedeki olayların arasındaki fonksiyonel ilişkilerin belirlenmesinde yardımcı olabilecek bir metin ortaya koyabildik.

Bu çalışmayı okurla buluşturmak gibi zor bir görevi üstlenen **Remzi Kitabevi**'ne, emekleriyle katkıda bulunan Ömer Erduran'a, Öner Cıravoğlu'na, Özlem İşbilir'e ve Nezahat Arslan'a teşekkür ediyorum.

Emre Kongar

CİLT 2

**KARŞI DEVRİM
FİLİZLERİ
VE DARBELERİ**

12 Mart 1971-3 Kasım 2002

İçindekiler

İKİNCİ CILT İÇİN ÖNSÖZ, 15

YEDİNCİ BÖLÜM

**Devrimin Diyalektiği Olarak, Karşı Devrim
Yeniden Devrede: “Sosyal Uyanışı Bastırmak İçin”
12 Mart 1971 Darbesi, 23**
(12 Mart 1971 - 12 Eylül 1980)

SEKİZİNCİ BÖLÜM

**Karşı Devrimin Kurumlaşma Çabaları:
Evren-Özal Dönemi, 110**
(12 Eylül 1980 - 20 Ekim 1991)

DOKUZUNCU BÖLÜM

**Darbe Sonrası Restorasyon Çabaları:
Demirel - İnönü Koalisyonu, 224**
(20 Ekim 1991 - 16 Mayıs 1993)

ONUNCU BÖLÜM

**Bölünmeler ve Yozlaşma: Özal’ın Ölümü Çiller’i,
Yılmaz’ı ve Ecevit’i (Yeniden) Sahneye Çıkıyor.
Kayıp Yıllar, 247**
(16 Mayıs 1993 - 3 Kasım 2002)

EKLER

**Terör Örgütleri Tarafından Yabancı Ülkelerdeki
Temsilçilerimize Yönelik Saldırı ve Cinayetler , 419**
Siyaseti Etkileyen Saldırı ve Cinayetler, 422
Gazeteciler Cemiyeti’ne Göre Gazeteci Cinayetleri, 426

DİZİN, 429

İkinci Cilt İçin Önsöz

Bu çalışmanın birinci cildinin siz değerli okurlardan gördüğü büyük ilgiye çok teşekkür ediyoruz.

Ülkenin tam bir ekonomik kaos içinde olduğu 2021-2022 döneminde, kitabımıza gösterilen bu büyük ilgi bizi çok heyecanlandırdı ve çalışma şevkimizi kamçıladi.

Bu cilde, daha önce planlamadığımız bazı çalışmaları da ekledik.

Örneğin, Dışişleri mensuplarımıza yapılan cinayetleri, siyaseti yönlendirmek için yapılan terör eylemlerini ve cinayetleri, öldürülen gazetecileri, bu cildin sonuna ayrı tablolar halinde ekledik.

Birinci ciltten de gelen bir bilgi kaynağı olarak Milli Emniyet Reislerinin ve MİT Müsteşarlarının tayinlerini de ayrılış tarihleriyle birlikte belirttik.

Bu arada, bütün “Genel Af” kararlarını da önemli gördüğümüz için genel akışımız içinde belirtmeyi sürdürdük.

* * *

Devrimin ve Karşı Devrim’in Yüz Yılı çalışmamızın ikinci cildi, dışarıdaki emperyalistlerle içerideki sağcı-gerici politikacıların (ancien régime temsilcilerinin) işbirliğiyle yapılan “Karşı Devrim Darbelerini” ve bunların yıkıcı etkilerini anlatan süreçteki sağ iktidarların yol açtığı olayları sergileyen bölümlerden oluşuyor.

27 Mayıs 1960 Darbesi’nin getirdiği 1961 Anayasası tam bir devrim niteliği taşıyordu:

1961 Anayasası fırsat eşitliğine dayalı, sosyal adaleti önceleyen, Sosyal Demokrat yapıya uygun düzenlemelere ek olarak, bağımsız yargı ile güvence altına alınmış olan sosyal bir hukuk devleti yapısını da kurmuş, Cumhuriyet’i çağdaş bir Demokratik rejimle taçlandırmıştı.

Fakat Soğuk Savaş Dünyası’nda, Sovyetler Birliği’ni hem kuzeyden güne-ye, hem de batıdan doğuya sınırlayan NATO, CENTO ve SEATO antlaşmalarının “kilit taşı” olarak ve “Batı İttifakı’nın ileri karakolu” diye nitelenen Türkiye, bu özgürlükçü Anayasa ile emperyalistler tarafından kolay güdülemeyecekti.

Derhal, “Liberal Demokrasi” etiketiyle, Menderes döneminin çoğunluk diktatörlüğü ilkelerini benimseyen **Süleyman Demirel** sahaya sürüldü. Bu Anayasa’nın Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için “lüks olduğu” ve ülkenin böyle özgürlükçü bir Anayasa ile yönetilmesinin olanaklı olmadığı propaganda zihinlere kazındı.

Ama bu hamle yetersizdi. Çünkü 1961 Anayasası’nın özgürlükçü yapısı, **İsmet İnönü** ve **Bülent Ecevit**’in öncülüğünde, **Atatürk**’ün Cumhuriyet Halk Partisi’ni “Ortanın Solu” sloganıyla, sola açık bir hale getirmişti. Yeni örgütlenen sosyalist Türkiye İşçi Partisi (TİP) ile birlikte CHP’nin Ortanın Solu hareketi ülkede yeni bir umut yarattığı için bu Anayasa’nın getirdiği hakları ve özgürlükleri sınırlamak ve kısıtlamak hiç de kolay olmayacaktı.

Sağın her hamlesi ve egemenliği Ortanın Solu hareketini veya Sosyal Demokrasi’yi bir umut, bir seçenek olarak gündeme getirecekti.

Nitekim 12 Mart 1971’de 1961 Anayasası’na karşı bir darbe olarak yapılan sağcı Askeri Müdahale, **Bülent Ecevit**’i bir umut olarak ortaya çıkarmış ve onun **İsmet İnönü**’yü bile yenerek CHP’nin Genel Başkanlığını ele geçirmesine yol açmıştı.

Ama Ecevit, Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında hükümet ortağı **Erbakan**’dan kurtulmak için istifa edip yeni hükümeti kuramayınca, iktidarı bıraktı gitti.

Ne yazık ki, bu “bırakıp gitme” hamlesi birbirlerinin ölesiye rakipleri olan Adalet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Milli Selamet Partisi ve Cumhuriyetçi Güven Partisi’ni adeta zorla, uzun süren pazarlıklardan sonra bir araya getirdi ve Birinci Milliyetçi Cephe hükümeti, Ecevit’in bu hamlesi yüzünden kuruldu.

Değerli okurlarımızın Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasındaki olaylara dikkatle bakmaları, o dönemdeki gelişmeleri daha iyi görmelerine olanak sağlayacaktır.

Aslında bu ciltte ele aldığımız olayların en önemlilerinden biri olan 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi de, Ecevit’in 1978’de 11’lerle kurduğu hükümetin başarısızlığından sonra gerçekleştirilebilmişti.

Ecevit’in Sosyal Demokrat hükümeti başarılı olsaydı, askerler 12 Eylül Darbesi’ne cesaret edemezdi; zaten ortam da böyle bir darbeye hazır olmazdı.

Baskıcı sağ iktidarlar ile özgürlükçü sol iktidarlar arasındaki diyalektik etki-leşim devam ediyordu:

Ecevit’in temsil ettiği Sosyal Demokrasi’nin başarısızlığının diyalektik sonucu olarak kurulan **Evren-Özal** hükümetlerinin baskıcı yönetimleri de, 12 Eylül 1980 Darbesi’nden on bir yıl sonra nihayet halkı bıktırmış ve karşıtını güçlendirerek **Erdal İnönü**’nün Sosyal Demokrat Halkçı Partisi’ne **Demirel**’in Doğru Yol Partisi’yle koalisyon kurma şansını tanıdı.

Ama **Özal**’ın ölümünden sonra **Demirel**’in Çankaya’ya çıkması ve **Çiller**’in

DYP'nin başına geçmesi, zaten koalisyon hükümetinden çok da memnun olmayan **Erdal İnönü**'nün siyaseti bırakmasına yol açmış, ondan sonra, **Deniz Baykal**'ın sahneye çıkması ve CHP'yi Meclis dışında bırakması gibi beklenmedik olaylara sebep olmuştu.

Bu anlamda, **Erdal İnönü**'nün de siyaseti bırakarak **Deniz Baykal**'ın CHP'yi perişan etmesine ortam hazırladığı söylenebilir.

Bütün bu gariplikler Ecevit'in yeniden Başbakan olmasıyla doruk noktasına varmış, **Öcalan**'ın yakalanması başarısına ve **Kemal Derviş**'in ABD'den getirilmiş olmasına rağmen, Devlet Bahçeli'nin hükümeti birdenbire beklenmedik bir biçimde yıkmasıyla, 2002 yılı sonunda iktidar, ABD tarafından **Erbakan**'a karşı kurdurulan Adalet ve Kalkınma Partisi'ne geçmişti.

Böylece bu cildin kapsadığı olayların sonuna gelinmişti.

Dolayısıyla bu ciltteki olaylar, hem sağ iktidarların ve darbelerin bıkkınlık veren ve halkın can güvenliğini bile tehlikeye atan baskılarını ve hatalarını hem de bu baskıların ve hataların sonucunda gündeme gelen Demokratik Sol ve Sosyal Demokrat umutları gözler önüne seriyor...

Ve bu umutların, önce Ecevit'in 1974 ve 1978'deki, sonra **Erdal İnönü**'nün 1991'deki ve en sonunda yine Ecevit'in 1999'daki hükümetlerinin başarısızlıklarının diyalektik etkileşimlerine dikkat çekiyor.

* * *

Bu cildi, "Karşı Devrim Darbelerini" görünür hale getiren 12 Mart Askeri Darbesi'yle başlattık ve 1961 Anayasası'nı tümüyle yürürlükten kaldırarak Siyasal İslam'ı iktidara taşıyan yapıyı sağlamlaştıran 12 Eylül Askeri Darbesi ile sürdürdük; Karşı Devrimi engellemekte yetersiz kalan Demirel-İnönü hükümetinin Demokratik rejimi yeniden devreye sokma çabalarından sonra siyasetteki orta sağ ve "Demokratik Solu" yok eden **Çiller-Erbakan-Yılmaz-Ecevit** gibi beceriksiz politikacı ve yöneticilerin etkisinde harcanan kargaşa yılları ile bitirdik.

Bu ciltte, günlük olayların art arda dizilimi sırasında gözden kaçırılabilir olan bazı önemli olaylar zincirlerini, ana metnin sonunda ekler halinde, ayrı listeler olarak sunduk.

1970'lerden sonraki gazeteci cinayetlerini, Ermeni terör örgütlerinin saldırılarını ve 1961 Anayasası'nın özgürlükçü yapısını reddederek Türkiye'yi sağ yapılanmaya göre yeniden düzenlemek isteyenlerin kışkırttığı ve kimi zaman da düzenlediği siyasal cinayetleri toplu halde gösterdik.

Şimdiye kadar pek yapılmamış olan böyle listeleri okurlara sunan bir çalışmanın, önceki ciltle birlikte bu ikinci cildin de bir referans kitabı olma özelliğine önemli bir katkıda bulunacağına inanıyoruz.

* * *

İkinci cildin başlangıcı olan yedinci bölümde 12 Mart Askeri Darbesi'ne ilişkin olayları kapsadık ve bu darbenin 1961 Anayasası'nı nasıl yozlaştırdığını belirten olayların tarihlerine işaret ettik.

Bu darbe, güya "Atatürkçülük" adına yapıldığından, sorumlu olduğu haksızlık ve hukuksuzluklar, işkenceler ve baskılar, toplumda Atatürk, Cumhuriyet ve Devrim konularında son derece olumsuz duygu ve tepkilerin oluşmasına yol açtı.

Biz bütün bu olayları yorumsuz olarak okurların dikkatine sunduk.

12 Mart Dönemi her türlü demokratik, Atatürkçü ve solcu bilinçlenmeye karşı faşizan bir baskıyı simgeleyen Ziver Bey Köşkü işkenceleri ile belirlenmiş görünüyor.

Çalışmamızın ana mantığı, Devrim ve Karşı Devrim arasındaki diyalektik etkileşimlere dayandırıldığı için, değerli okurlarımız derhal, bu darbeye karşı, Ecevit'in Erbakan'la kurduğu hükümetin ortaya çıktığını fark edeceklerdir.

Elbette bu dönemde Celal Bayar'ın Süleyman Demirel'e karşı tavır almasının ve Adalet Partisi'nin gücünü bölmesinin önemi de 1973 seçimleri öncesindeki güncel olaylar dizisinde açıkça görülecektir.

1970'lerdeki olayların en önemli özelliklerinden biri, 1973 yılındaki bir cinayetle başlayan Türkiye'nin dış temsilciliklerine yönelik saldırıların, ülkenin dünyada karşılaştığı önyargıları ve sıkıntılarını yansıtmasıdır.

Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra 1975 yılında yoğunlaşan ve pek çok değerli dışişleri mensubumuzun kaybına yol açan bu cinayetlerin tarihlerine ve o tarihlerdeki olaylara bakılırsa, sevgili okurlarımız çok ilginç ilişkiler keşfedeceklerdir.

Bu nedenle, ikinci ciltte bu cinayetlerin listesini kitabın sonunda ek olarak toplu halde de vermeyi uygun bulduk.

Çeşitli gazete koleksiyonlarından ve akademik makalelerden derlediğimiz bilgilerle düzenlediğimiz bu listeyi en sonunda değerli Diplomatımız ve Tarihçi Yazarımız Bilal Şimşir'in iki ciltlik *Şehit Diplomatlarımız* adlı eserinden kontrol ederek tamamladık.

Değerli okurlarımız, yedinci bölümden itibaren başlayan ve günlük olaylar zinciri içinde zaten tek tek belirtilmiş olan bu cinayetleri toplu halde gördükleri zaman bu sürecin ülkemizin sorunlarını ve tarihini nasıl etkilediğini çok daha iyi algılayacaklardır.

Bu bölümde okurlarımızın gözünden kaçamaması gereken önemli bir olay da PKK'nın 30 Temmuz 1979 yılında devlet yanlısı Bucak aşiretine yaptığı saldırı ile 1984 yılındaki Eruh baskınından 5 yıl önce terör eylemlerine başlamış olmasıdır.

Devrimin ve Karşı Devrim'in 100 Yılı çalışmasının bu ikinci cildi, emperyalist güçlerle içerideki sağcı/gerici güçlerin işbirliğiyle yapılan "Karşı Devrim Darbeleri"ni ve bunların yıkıcı etkilerini anlatan bölümlerden oluşuyor. Bu cilt, "Karşı Devrim Darbeleri"ni görünür hale getiren 12 Mart askeri müdahalesiyle başlatıldı. 1961 Anayasası'nı tümüyle yürürlükten kaldırarak Siyasal İslam'ı iktidara taşıyan yapıyı sağlamlaştıran 12 Eylül askeri darbesiyle sürdürüldü ve AKP'nin iktidar olduğu tarihe kadar gelindi.

Bu ciltte, günlük olayların art arda dizilimi sırasında gözden kaçırılabilir olan bazı önemli olay zincirleri, ana metnin sonunda ekler olarak, ayrı listelerle sunuluyor. 1970'lerden sonraki gazeteci cinayetleri, Ermeni terör örgütlerinin saldırıları ve 1961 Anayasası'nın özgürlükçü yapısını dışlayarak Türkiye'yi sağ yapılanmaya göre ayarlamak isteyenlerin kışkırttığı siyasal cinayetler toplu halde gösteriliyor.

Şimdiye kadar pek yapılmamış olan böyle listeleri okurlara ek olarak sunan bu kitabın, ilk ciltle birlikte, Devrimi ve Karşı Devrimi diyalektik yaklaşımla irdeleyen dizinin temel bir referans kitabı olma özelliğine katkıda bulunacağına inanıyoruz.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2112-8

9 789751 421128